

caelestem gloriam nullus pervenire potest cum macula. Dicitur enim de divine sapientie participatione, Sapientie VII. quod nihil inquinatum intrabit in eam. Consistit autem caelestis felicitas in sapientie participatione perfecta, qua per speciem Deum videbimus. Oportet igitur omnino sine macula esse eos qui ad illam perducuntur. Hoc etiam habetur ex positis Isai. xxxv. 8. *Via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus: & Apoc. xxi. 27. Non intrabit in eam aliquid coquinatum.* Contingit autem aliquos in hora mortis aliquibus peccatorum maculis coquinari, propter quae tamen aeternam inferni damnationem non merentur, sicut sunt venialia peccata, ut verbum otiosum, & hujusmodi. Non ergo ad caelestem beatitudinem qui talibus inquinati decedunt, possunt pervenire statim post mortem; pervenirent autem, ut probatum est, si tales maculae in eis non essent. Ad minus ergo post mortem dilationem gloriae patientur propter venialia. Nulla autem est ratio quare magis hanc penam quam aliam animas pati post mortem concedant; praesertim cum carentia visionis divine, & separatio a Deo, major sit poena etiam existentibus in inferno quam ignis supplicium, quod ibi patiuntur. Ergo anime decedentium cum venialibus purgatorium ignem post mortem sustinent.

Si quis autem dicat, haec peccata venialia remanere purganda per ignem conflagrationis mundi, qui faciem praecedet iudicis; hoc cum praemisissis stare non potest. Ostensum est enim, quod Sanctorum animae, in quibus nulla est macula, statim corpore dissoluto caelestem habitationem adipiscunt; nec potest dici, quod animae cum peccatis venialibus perveniant ad gloriam, ut est ostensum. Differtur ergo eorum gloria propter venialia usque ad diem iudicii: quod omnino improbabile est, ut scilicet pro levibus peccatis tantam penam patiatur aliquis in gloriae dilatione. Amplius contingit aliquos ante mortem perficere non potuisse poenitentiam debitam pro peccatis, de quibus poeniterunt; nec est divine iustitiae conveniens quod illam ulterius non exsolvant: sic enim melioris conditionis essent qui cito morte praecurrerentur, quam qui diutnam poenitentiam in hac vita perficiunt. Patiuntur ergo post mortem hanc penam. Non autem in inferno, in quo homines pro mortalibus patiuntur, cum iam per poenitentiam sint mortalia dimissa. Nec etiam esset conveniens ut pro exsolutione hujus poenae usque ad diem iudicii eis gloria debita differretur. Oportet ergo ponere aliquas penas temporales, & purgatorias post hanc vitam ante diem iudicii.

Hanc etiam concordat Ecclesiae ritus ab Apostolis introductus. Orat enim tota Ecclesia pro fidelibus defunctis. Patet autem quod non orat pro his qui sunt in inferno, ubi nulla est redemptio; neque pro his qui caelestem gloriam sunt adepti, qui iam pervenerunt ad finem. Relinquitur ergo quod sunt aliqua poenae temporales, & purgatoriae post hanc vitam, pro quarum remissione orat Ecclesia. Hinc etiam Apostolus dicit I. Corinth. III. 13. *Uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod super adificavit, mercedem accipiet; si cuius opus arsuerit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Non autem potest hoc intelligi de igne inferni, quia qui illum ignem patiuntur, non salvantur. Oportet ergo quod intelligatur de aliquo igne purgantis.

Et quia potest aliquis dicere hoc esse intelligendum de igne qui praecedet faciem iudicis, praecipue quia praemittitur: *Dies Domini declarabit: dies autem Domini intelligitur dies ultimi advenus ejus ad iudi-*

cium universale totius mundi, sicut Apostolus dicit I. Thessal. v. 2. *Dies Domini sicut fur in nocte: ita veniet: ideo attendendum est, quod sicut dies iudicii dicitur dies Domini, quia est dies advenus ejus ad iudicium universale totius mundi; ita dies cujuscumque dicitur dies Domini, quia ad unumquemque in morte venire dicitur Christus remuneraturus, vel condemnaturus. Unde quantum ad remunerationem bonorum dicit ad discipulos, Joann. xiv. 3. *Si abero, & preparavero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipsum.* Quantum vero ad damnationem malorum dicitur Apoc. II. 5. *Age poenitentiam, & prima opera fac: si autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo.* Dies ergo Domini quoad universale iudicium in igne revelabitur, qui faciem iudicis praecedet, quo reprobi ad iudicium trahentur, & iusti qui vivi reperientur, purgabuntur; sed & dies Domini, quo unumquodque in sua morte iudicatur, in igne revolvitur, qui purgat bonos, & impios condemnat.*

Sic ergo patet purgatorium esse post mortem.

CAPUT X.

Quod divina praedestinatio humanis actibus necessitatem non imponat.

NUnc ultimo considerandum est, an propter ordinationem, seu praedestinationem divinam humanis actibus necessitas imponatur. In qua questione sic caute procedendum est, ut veritas defendatur, & falsitas, seu error vitetur.

Erroneum enim est dicere, quod actus humani, & eventus, praesentiae, & ordinationi divinae non subdant. Nec minus est erroneum dicere, quod praesentia, vel ordinatione divina humanis actibus necessitas injungatur: tolleretur enim libertas arbitrii, consulenda opportunitas, legum utilitas, sollicitudo bene operandi, & praemiorum, & poenarum iustitia.

Est ergo considerandum, quod Deus aliter habet scientiam de rebus quam homo. Homo enim subiectus est temporis, & ideo res temporaliter cognoscit, quaedam respiciens ut praesentia, quaedam ut praeterita recolens, & quaedam praevideos ut futura. Sed Deus est superior temporis discursu, & esse suum est aeternum: unde & ejus cognitio non est temporalis, sed aeterna: comparatur autem aeternitas ad tempus sicut indivisibile ad continuum. In tempore enim invenitur diversitas quaedam partium secundum prius & posterius succedentium, sicut in linea inveniantur diversae partes secundum situm ad invicem ordinatae; sed aeternitas prius & posterius non habet, quia res aeternae mutatione carent: & sic aeternitas est tota simul, sicut & punctum partibus caret secundum situm distinctis. Punctum autem dupliciter ad lineam comparari potest: uno quidem modo sicut intra lineam comprehensum, seu sit in principio lineae, seu in medio, seu in fine; alio modo ut extra lineam existens. Punctum ergo intra lineam existens non potest omnibus partibus lineae adesse, sed in diversis partibus lineae oportet diversa puncta signari; punctum vero quod extra lineam est, nihil prohibet aequaliter omnes lineae partes respicere; ut patet in circulo, cujus centrum cum sit indivisibile, aequaliter respicit omnes circumferentiae partes, & omnes quodammodo sibi sunt praesentes, licet non una earum alteri. Puncto autem incluso in linea similiter insans, quod est terminus temporis, quod quidem non adest omnibus partibus temporis, sed in diversis partibus temporis di-

ver-

versa instantia significantur. Puncto vero quod est extra lineam, scilicet centro, quodammodo similatur aeternitas: quae cum sit simplex, & indivisibilis, totum decursum temporis comprehendit, & quaelibet pars temporis est ei aequaliter praesens, licet partium temporis una sequatur aliam. Sic igitur Deus, qui de aeternitate excelsio omnia respicit, super totum temporis decursum, & omnia quae geruntur in tempore, praesentialiter intuetur. Sicut ergo cum video Sortem sedere, infallibilis est, & certa mea cognitio, nulla tamen ex hoc Sorti necessitas sedendi imponitur; ita Deus omnia quae sunt nobis praeterita, vel futura, vel praesentia, quasi praesentia inspiciens, infallibiliter, & certitudinaliter cognoscit, ita tamen quod contingentibus nulla necessitas imponitur existendi. Hujus autem exemplum accipi potest, si comparemus decursum temporis ad transitum viae. Si quis enim sit in via, per quam transeat multi, videt quidem eos qui sunt ante se, qui vero post ipsum transeunt, per certitudinem scire non potest. Sed si quis sit in aliquo excelsio loco, unde totam viam aspiciere possit, simul videt omnes qui transeunt per viam. Sic ergo homo qui est in tempore, non potest totum decursum temporis simul videre, sed videt ea solum quae coram assistunt, praesentia scilicet, & de praeteritis aliqua; sed ea quae ventura sunt per certitudinem scire non potest. Deus autem de excelsio suae aeternitatis per certitudinem vi-

det quasi praesentia omnia quae per totum temporis decursum aguntur, absque hoc quod rebus contingentibus necessitas imponatur.

Sicut autem divina scientia contingentibus necessitatem non imponit, sic nec ejus ordinatio, qua provide ordinat universa. Sic enim ordinat res sicut agit res: non enim ejus ordinatio cassatur, sed quod per sapientiam ordinat, exequitur per virtutem. In actione autem divina virtutis hoc considerare oportet, quod operatur in omnibus, & movet singula ad suos actus secundum modum uniuscuiusque; ita quod quaedam ex morione divina ex necessitate suas actiones perficiunt, ut patet in motibus caelestium corporum; quaedam vero contingenter, quae interdum à propria actione deficiunt, ut patet in actionibus corruptibilium; arbor enim quandoque à fructificando impeditur, & animal à generando. Sic ergo divina sapientia de rebus ordinat, ut ordinata proveniant secundum modum propriarum causarum. Est autem hic modus naturalis homini ut libere agat, non coactus, quia rationales potestates ad opposita se habent. Sic igitur Deus ordinat de actibus humanis, ut actus humani necessitati non subdantur, sed proveniant ex arbitrii libertate.

Haec igitur quae sunt ad praesens, visa sunt de propositis questionibus conscribenda; quae tamen alibi diligentius pertractata sunt.

DIVI THOMÆ AQUINATIS, COMPENDIUM THEOLOGICÆ AD FRATREM REGINALDUM SOCIUM SUUM CHARISSIMUM. OPUSCULUM III. *

* Al. II.

PARS I.

CAPUT I.

Terni Patris verbum sua immensitate universa comprehendens, ut hominem per peccata minoratum in celsitudinem divine glorie revocaret, breve fieri voluit nostra brevitate assumpta, non sua deposita majestate. Et ut à caelestis verbi capessenda doctrina nullus excusabilis redderetur, quod pro studiosis diffuse, & dilucide per diversa Scripturae sanctae volumina tradiderat, propter occupatos sub brevi summa humanae salutis doctrinam conclusit. Consistit enim humana salutis in veritatis cognitione, ne per diversos errores intellectus obscuretur humanus; in debiti finis intentione, ne indebitis fines secundo, à vera felicitate deficiat; in iustitia observatione, ne per vitia diversa sordescat. Cognitionem

autem veritatis humanæ salutis necessariam brevibus & paucis fidei articulis comprehendit. Hinc est quod Apostolus ad Rom. IX. 28. dicit: *Verbum abbreviatum faciet Deus super terram: & hoc quidem est verbum fidei, quod predicamus.* Intentionem humanam brevi oratione rectificavi; in qua dum nos orare docuit, quomodo nostra intentio, & spes rendere debet, ostendit. Humanam iustitiam quæ in legis observatione consistit, uno præcepto charitatis consummavit. *Plenitudo enim legis est dilectio.* Roman. XII. 10. Unde Apostolus I. Corinth. XII. 13. in fide, spe, & charitate, quasi in quibusdam salutis nostrae compendiosis capitulis, totam praesentiae vite perfectionem consistere docuit, dicens: *Nunc autem emanent fides, spes, & charitas, unde hæc tria sunt, ut beatus Augustinus dicit, quibus colitur Deus.* Ut igitur tibi, filii charissimi Reginalde, compendiosam doctrinam de christiana religione tradam, quam semper præ oculis possis habere, circa hæc tria in praesenti opere tota nostra versatur intentio. Primum de fi-

Intellectus, & voluntas; cuius signum est quod invenitur in rebus nobilioribus. Perfectiones autem omnium rerum sunt in Deo unum, quod est eius essentia, ut supra ostensum est. Intellectus igitur, & voluntas in Deo sunt idem quod eius essentia.

CAPUT XXXIV.

Quod voluntas Dei est ipsum eius velle.

Hinc etiam patet quod voluntas divina est ipsum velle Dei. Ostensum est enim, quod voluntas in Deo est idem quod bonum volitum ab ipso. Hoc autem esse non possit, nisi velle esset idem quod voluntas, cum velle insit voluntati ex volito. Est igitur Dei voluntas suum velle.

Item. Voluntas Dei idem est quod eius intellectus, & eius essentia. Intellectus autem Dei est suum intelligere, & essentia est suum esse. Ergo oportet quod voluntas sit suum velle; & sic patet quod voluntas Dei simpliciter non repugnat.

CAPUT XXXV.

Quod omnia supradicta uno fidei articulo comprehenduntur.

Ex his autem omnibus quae praedicta sunt, colligere possumus, quod Deus est unus, simplex, perfectus, infinitus, intelligens, & volens. Quae quidem omnia in Symbolo fidei brevi articulo comprehenduntur, cum nos profitemur credere in Deum unum omnipotentem. Cum enim hoc nomen Deus a nomine graeco quod dicitur theos, dictum videatur, quod quidem a theaste dicitur, quod est videre, vel considerare; in ipso Dei nomine patet quod sit intelligens, & per consequens volens. In hoc autem quod dicitur eum unum, excluditur & deorum pluralitas, & omnis compositio; non enim est simpliciter unus nisi quod est simplex. Per hoc autem quod dicitur, omnipotentem, ostenditur quod sit infinita virtus, cui nihil subtrahi possit; in quo includitur, quod sit & infinitus, & perfectus; nam virtus rei perfectionem essentiae consequitur.

CAPUT XXXVI.

Quod haec omnia a Philosophis posita sunt.

Haec autem quae in superioribus de Deo tradita sunt, a pluribus quidem gentilium Philosophis subtiliter considerata sunt, quamvis nonnulli eorum circa praedicta erraverint: & qui in his verum dixerunt, post longam, & laboriosam inquisitionem ad veritatem praedictam vix pervenire poterunt. Sunt autem & alia nobis de Deo tradita in doctrina christiana religionis, ad quam pervenire non poterunt: circa quae secundum christianam fidem ultra humanum sensum instruimus. Est autem hoc quod cum sit Deus unus, & simplex, ut ostensum est, est tamen Deus pater, & Deus filius, & Deus Spiritus Sanctus, & ita tres non tres dii, sed unus Deus est: quod quidem, quantum possibile nobis est, considerare attendimus.

CAPUT XXXVII.

Qualiter ponatur verbum in divinis.

Accipiendum autem est ex his quae supradicta sunt, quod Deus se ipsum intelligit, & di-

ligit: item quod intelligere in ipso, & velle non sit aliud quam ejus esse. Quia vero Deus se ipsum intelligit, omne autem intellectum in intelligente est; oportet Deum in se ipso esse sicut intellectum in intelligente. Intellectum autem propter est in intelligente, est verbum quoddam intellectus: hoc enim exteriori verbo significamus quod intellectus in intellectu comprehendimus: sunt enim secundum Philosophum, voces signa intellectuum. Oportet igitur in Deo ponere verbum ipsum.

CAPUT XXXVIII.

Quod verbum in divinis conceptio dicitur.

Id autem quod in intellectu continetur ut interius verbum, ex communi usu loquendi conceptio intellectus dicitur. Nam corporaliter aliquid concipi dicitur quod in utero animalis viventis vivifica virtute formatur, mare agente, & foemina patiente, in qua fit conceptio; ita quod ipsum conceptum pertinet ad naturam utriusque quasi secundum speciem conformem. Quod autem intellectus comprehendit, in intellectu formatur, intelligibili quasi agente, & intellectu quasi patiente: & ipsum quod intellectu comprehenditur intra intellectum existens, conformem est & intelligibili moventi, cuius quaedam similitudo est, & intellectui quasi patienti, secundum quod esse intelligibile habet. Unde id quod intellectu comprehenditur, non immerito conceptio intellectus vocatur.

CAPUT XXXIX.

Quomodo verbum comparatur ad patrem.

In hoc autem considerata est differentia. Nam cum id quod intellectu concipitur, sit similitudo rei intellectae, ejus speciem representans, quaedam proles ipsius esse videtur. Quando igitur intellectus intelligit aliud a se, res intellecta est sicut pater verbi in intellectu concipitur; ipse autem intellectus magis gerit similitudinem matris, cuius est ut in ea fiat conceptio. Quando vero intellectus intelligit se ipsum, verbum conceptum comparatur ad intelligentem sicut proles ad patrem. Cum igitur de verbo loquamur secundum quod Deus se ipsum intelligit, oportet quod ipsum verbum comparetur ad Deum, cuius est verbum, sicut filius ad patrem.

CAPUT XL.

Quomodo intelligitur generatio in divinis.

Hinc est quod in regula catholicae fidei, patrem, & filium in divinis confiteri docemur, cum dicitur: Credo in Deum patrem, & filium ejus. Et ne aliquis audiens nomen patris, & filii, carnalem generationem suspicaretur, secundum quam apud nos pater dicitur, & filius, Joannes Evangelista, cui revelata sunt secreta caelestia, loco filii ponit verbum, ut generationem intelligibilem cognoscamus.

CAPUT XLII.

Quod verbum, quod est filius, idem esse habet cum Deo patre & tamen essentiam.

Considerandum est autem, quod cum in nobis sit aliud esse naturale, & intelligere, oportet quod

quod verbum in nostro intellectu conceptum, quod habet esse intelligibile tantum, alterius naturae sit quam intellectus noster, qui habet esse naturale. In Deo autem idem est esse, & intelligere. Verbum igitur Dei quod est in Deo, cuius verbum est secundum esse intelligibile, idem esse habet cum Deo, cuius est verbum. Et per hoc oportet quod sit ejusdem essentiae & naturae cum ipso, & quod omnia quaecumque de Deo dicuntur, verbo Dei conveniant.

CAPUT XLII.

Quod catholica fides haec docet.

Et inde est quod in regula catholicae fidei docetur confiteri filium consubstantialem patri per quod duo excluduntur. Primo quidem ut non intelligatur pater, & filius secundum carnalem generationem, quae sit per aliquam decisionem substantiae filii a patre, ut sic oporteat filium non esse patri consubstantialem. Secundum ut etiam non intelligamus patrem, & filium secundum generationem intelligibilem pro ut verbum in mente nostra concipitur, quasi accidentaliter super veniens intellectui, & non de ejus essentia existens, sicut in quibusdam philosophis videtur.

CAPUT XLIII.

Quod in divinis non est differentia verbi a patre secundum tempus, vel speciem, vel naturam.

Orum autem quae in essentia non differunt, impossibile est esse differentiam secundum speciem, tempus, & naturam. Quia ergo verbum patri est consubstantiale, necesse est quod secundum nihil dicatur a patre differat. Et quidem secundum tempus differre non potest. Cum enim hoc verbum in Deo ponatur per hoc quod Deus se ipsum intelligit, sui verbum intelligibile concipiendum, oportet quod si aliquando Dei verbum non fuit, quod tunc Deus se ipsum non intellexit. Semper autem quando Deus fuit, se intellexit, quia ejus intelligere est ejus esse. Semper ergo & verbum ejus fuit: & ideo in regula catholicae fidei dicitur: Ex patre natum ante omnia saecula.

Secundum speciem etiam est impossibile verbum Dei a Deo quasi minoratum differre, cum Deus se ipsum non minus intelligat quam sit. Verbum autem perfectam speciem habet; quia id cuius est verbum, perfecte intelligitur. Oportet igitur Dei verbum omnino perfectum secundum speciem divinitatis esse. Invenitur autem quaedam quae ex aliis procedunt, perfectam eorum speciem non consequi, ex quibus procedunt. Uno modo sicut in generationibus sequivocis: a Sole enim non generatur Sol, sed quaedam animal. Ut ergo talis imperfectio a generatione divina excludatur, confitemur natum Deum de Deo.

Alio modo quod procedit ex aliquo, differt ab eo propter defectum puritatis, dum scilicet ab eo quod est in se simplex, & purum, per applicationem ad extraneam materiam aliquid procedit a prima specie deficiens; sicut ex domo quae est in mente artificiali, fit domus quae est in materia, & a lumine recepto in corpore terminato, fit color, & ex igne adjecto aliis elementis, fit mixtum, & ex radio per oppositionem corporis opacati, fit umbra. Ut hoc ergo a divina generatione excludatur, additur lumen de lumine. Terio modo quod ex aliquo procedit, non consequitur speciem ejus propter defectum veritatis,

scilicet non vere recipit ejus naturam, sed quamdam ejus similitudinem tantum, sicut imago in speculo, vel pictura, vel sculptura, aut etiam similitudo rei in intellectu, vel sensu; non enim imago hominis dicitur verus homo, sed similitudo; nec lapis est in anima, ut dicit Philosophus, sed species lapidis. Ut igitur haec a divina generatione excludantur, additur: Deum verum de Deo vero.

Secundum naturam etiam impossibile est verbum a Deo differre, cum hoc sit Deo naturale quod se ipsum intelligat. Habet enim omnis intellectus aliqua quae naturaliter intelligit, sicut intellectus noster habet prima principia. Multo ergo magis Deus, cuius intelligere est suum esse, se ipsum naturaliter intelligit. Verbum ergo ipsius naturaliter ex ipso est, non sicut ea quae praeter naturalem originem procedunt, ut a nobis procedunt res artificiales, quae facere dicuntur; quae vero naturaliter a nobis procedunt, dicuntur generare, ut filius. Ne igitur Dei verbum non naturaliter a Deo procedere intelligatur, sed secundum potestatem suae voluntatis, additur: Genitum, non factum.

CAPUT XLIV.

Conclusio ex praemissis.

Quia ergo, ut ex praemissis patet, omnes praedictae divinae generationis conditiones ad hoc pertinent quod filius est patri consubstantialis, ideo post omnia subiungitur quasi summa universorum: Consubstantialem patri.

CAPUT XLV.

Quod est in se ipso sicut amatum in amantem.

Sicut autem intellectum est in intelligente in quantum intelligitur, ita & amatum esse debet in amante in quantum amatur. Movetur enim quodammodo amans ab amato quodammodo intrinseca motione. Unde cum movens contingat id quod movetur, necesse est amatum intrinsece esse amanti. Quod autem sicut intelligit se ipsum, ita necesse est quod se ipsum amet; bonum enim intellectum secundum se amabile est. Est igitur Deus in se ipso tamquam amatum, in amante.

CAPUT XLVI.

Quod amor in Deo dicitur spiritus.

Cum autem intellectum sit in intelligente, & amatum in amante, diversa ratio ejus quod est esse in aliquo, tribuque consideranda est. Cum enim intelligere fiat per assimilationem aliquam intelligentis ad id quod intelligitur, necesse est id quod intelligitur, in intelligente esse, secundum quod ejus similitudo in eo consistit. Amatio autem fit secundum quendam motionem amantis ab amato: amatum enim trahit ad se ipsum amantem. Igitur non perficitur amatio in similitudine intellecti, sed perficitur in attractione amantis ad ipsum amatum. Traductio autem similitudinis principalis fit per generationem univocam, secundum quam in rebus viventibus generans pater, & genitus filius nominatur. In eisdem etiam prima motio fit secundum speciem. Sicut igitur in divinis modus ille quo Deus est in Deo ut in-

CAPUT XII.

Quod Deus non est in aliquo genere, sicut species.

Hinc autem apparet, quod Deus non sit in aliquo genere sicut species. Nam differentia addita generi constituit speciem. Ergo cuiuslibet speciei essentia habet aliquid additum supra genus. Sed ipsum esse, quod est essentia Dei, nihil in se continet quod sit alteri additum. Deus igitur non est species alicuius generis.

Item. Cum genus contineat differentias potestate, in omni constituto ex genere, & differentis est actus permixtus potentiae. Ostensum est autem Deum esse purum actum absque permixtione potentiae. Non est igitur ejus essentia constituta ex genere, & differentis; & ita non est in genere.

CAPUT XIII.

Quod impossibile est Deum esse genus alicujus.

Ulterius autem ostendendum est, quod neque possibile est Deum esse genus. Ex genere enim habetur quid est res, non autem rem esse: nam per differentias specificas constituitur res in proprio esse. Sed hoc quod Deus est, est ipsum esse. Impossibile est ergo quod sit genus.

Item. Omne genus differentis alicuius dividitur. Ipsius autem esse non est accipere aliquas differentias: differentiae enim non participant genus nisi per accidens, in quantum species constituitur per differentias generis participant. Non potest autem esse aliqua differentia quae non participant esse, quia non ens nullus est differentia. Impossibile est igitur quod Deus sit genus de multis speciebus praedicatum.

CAPUT XIV.

Quod Deus non est aliqua species praedicata de multis individuis.

Neque est possibile quod sit sicut una species de multis individuis praedicata. Individua enim diversa quae conveniunt in una essentia speciei, distinguuntur per aliqua quae sunt praeter essentiam speciei; sicut homines conveniunt in humanitate, sed distinguuntur ab invicem per id quod est praeter rationem humanitatis. Hoc autem in Deo non potest accidere: nam ipse Deus est sua essentia, ut ostensum est. Impossibile est igitur quod Deus sit species quae de pluribus individuis praedicatur.

Item. Plura individua sub una specie contenta differunt secundum esse, & tamen conveniunt in una essentia. Ubicumque igitur sunt plura individua sub specie una, oportet quod aliud sit esse, & aliud essentia speciei. In Deo autem idem est esse, & essentia, ut ostensum est. Impossibile est igitur quod Deus sit quaedam species de pluribus praedicata.

CAPUT XV.

Quod necesse est dicere Deum esse unum.

Hinc etiam apparet quod necesse est unum Deum solum esse. Nam si sint multi dii, aut equivoce, aut univoce dicuntur. Si equivoce, hoc non est ad propositum: nihil enim prohibet quod nos appel-

lamus lapidem, alios appellare Deum. Si autem univoce, oportet quod conveniant vel in genere, vel in specie. Ostensum est autem, quod Deus non potest esse genus, neque species plura sub se continens. Impossibile est igitur esse plures deos.

Item. Illud quo essentia communis individuatur, impossibile est pluribus convenire; unde licet possint esse plures homines, impossibile tamen est hunc hominem esse nisi unum tantum. Si igitur essentia per se ipsam individuatur, & non per aliquid aliud, impossibile est quod pluribus conveniat. Sed essentia divina per se ipsam individuatur, quia in Deo non est aliud essentia, & quod est, cum ostensum sit quod Deus sit sua essentia: impossibile est ergo quod sit Deus nisi unus tantum.

Item. Duplex est modus quo aliqua forma potest multiplicari, unus per differentias, sicut forma generalis, ut color in diversas species coloris; alius per subjectum, sicut albedo. Omnis ergo forma quae non potest multiplicari per differentias, si non sit forma in subjecto existens, impossibile est quod multiplicetur; sicut albedo, si subsisteret sine subjecto, non esset nisi una tantum. Essentia autem divina est ipsum esse, cuius non est accipere differentias, ut ostensum est. Cum igitur ipsum esse divinum sit quasi forma per se subsistens, eo quod Deus est suum esse, impossibile est quod essentia divina sit nisi una tantum. Impossibile est igitur esse plures deos.

CAPUT XVI.

Quod impossibile est Deum esse corpus.

Patet autem ulterius quod impossibile est ipsum Deum esse corpus. Nam in omni corpore compositio aliqua invenitur; omne enim corpus est partes habens. Id igitur quod est omnino simplex, corpus esse non potest.

Item. Nullum corpus invenitur movere nisi per hoc quod ipsum movetur, ut per omnia inducenti apparet. Si ergo primum movens est omnino immobile, impossibile est ipsum esse corpus.

CAPUT XVII.

Quod impossibile est esse formam corporis, aut virtutem in corpore.

Neque etiam est possibile ipsum esse formam corporis, aut aliquam virtutem in corpore. Cum enim omne corpus mobile invenitur, oportet, corpore moto, ea quae sunt in corpore, moveri saltem per accidens. Primum autem movens non potest nec per se, nec per accidens moveri; cum oporteat ipsum omnino esse immobile, ut ostensum est. Impossibile est igitur quod sit forma, vel virtus in corpore.

Item. Oportet omne movens, ad hoc quod moveat, dominium super rem quae movetur, habere: videmus enim quod quanto magis virtus movens excedit virtutem mobilis, tanto velocius est motus. Illud igitur quod est omnium moventium primum, oportet maxime dominari super res motas. Hoc autem esse non potest, si esset mobili aliquo modo alligatum; quod esse oporteret, si esset forma ejus, vel virtus. Oportet igitur primum movens neque corpus esse, neque virtutem in corpore, neque formam in corpore. Hinc est quod Anaxagoras posuit intellectum immixtum, ad hoc quod imperet, & omnia moveat.

CAPUT XVIII.

Quod Deus est infinitus secundum essentiam.

Hinc etiam considerari potest ipsum esse infinitum, non privative quidem secundum quod infinitum est passio quantitatis, prout scilicet infinitum dicitur quod est natum habere finem ratione sui generis, sed non habet; sed negative prout infinitum dicitur quod nullo modo finitur. Nullus enim actus invenitur finiri nisi per potentiam, quae est vis receptiva: invenimus enim formas limitari secundum potentiam materiae. Si igitur primum movens est actus absque potentiae permixtione, quia non est forma alicujus corporis, nec virtus in corpore, necessarium est ipsum infinitum esse.

Hoc etiam ipse ordo qui in rebus invenitur, demonstrat. Nam quanto aliqua in entibus sunt sublimiora, tanto suo modo maiora inveniuntur. Inter elementa enim quae sunt superiora, maiora quantitativa inveniuntur, sicut etiam in simplicitate, quod eorum generatio demonstrat, cum multiplicata proportione ignis ex aere generetur, aer ex aqua, aqua autem ex terra. Corpus autem caeleste manifeste apparet rotam quantitatem elementorum excedere. Oportet igitur id quod inter omnia entia primum est, & eo non potest esse aliud prius, infinitae quantitatis suo modo existere.

Nec mirum, si id quod est simplex, & corporea quantitate caret, infinitum ponatur, & sua immensitate omnem corporis quantitatem excedere; cum intellectus noster qui est incorporeus, & simplex, omnium corporum quantumque in sua cognitionis excedat, & omnia circumplectatur. Multo igitur magis id quod est omnium primum, sua immensitate universa excedit, omnia complectens.

CAPUT XIX.

Quod Deus est infinita virtutis.

Hinc etiam apparet Deum infinitae virtutis esse. Virtus enim consequitur essentiam rei. Nam unumquodque secundum modum quo est, agere potest. Si igitur Deus secundum essentiam infinitus est, oportet quod ejus virtus sit infinita.

Hoc etiam apparet, si quis rerum ordinem diligenter inspicat. Nam unumquodque quod est in potentia, secundum hoc habet virtutem receptivam, & passivam; secundum vero quod actu est, habet virtutem activam. Quod igitur est in potentia tantum, scilicet materia prima, habet virtutem infinitam ad recipiendum, nihil de virtute activa participans; & supra ipsam quantum aliquid formalis est, tanto id abundat in virtute agendi: propter quod ignis inter omnia elementa est maxime activus. Deus igitur, qui est actus purus, nihil potentialitatis permixtum habens, in infinitum abundat in virtute activa super alia.

CAPUT XX.

Quod infinitum in Deo non importat imperfectionem.

Quamvis autem infinitum quod in quantitatibus invenitur, imperfectum sit, tamen quod Deus infinitus dicitur, summam perfectionem in ipso demonstrat. Infinitum enim quod est in quantitatibus, ad materiam pertinet, prout sine privatur.

Imperfectio autem accidit rei secundum quod materia sub privatione invenitur: perfectio autem omnibus ex forma est. Cum igitur Deus ex hoc infinitus sit quod tantum forma, vel actus est, nullam materiae, vel potentialitatis permixtionem habens, sua infinitas ad summam perfectionem ipsius pertinet.

Hoc etiam ex rebus aliis considerari potest. Nam licet in uno & eodem, quod de imperfecto ad perfectum perducitur, prius sit aliquid imperfectum quam perfectum, sicut prius est puer quam vir; tamen oportet quod omne imperfectum a perfecto trahat originem: non enim oritur puer nisi ex viro, nec semen nisi ex animali, vel planta. Illud igitur quod est naturaliter omnibus prius, omnia movens, oportet omnibus perfectius esse.

CAPUT XXI.

Quod in Deo est omnimoda perfectio quae est in rebus, & eminentius.

Unde etiam apparet quod omnes perfectiones in quibuscumque rebus inventas, necesse est originaliter, & superabundanter in Deo esse. Nam omne quod movet aliquid ad perfectionem, prius habet in se perfectionem ad quam movet, sicut magister prius habet in se doctrinam quam alii tradit. Cum igitur Deus sit primum movens, & omnia alia moveat in suas perfectiones, necesse est omnes perfectiones rerum in ipso praexistere superabundanter.

Item. Omne quod habet aliquam perfectionem, si alia perfectio ei desit, est limitatum sub aliquo genere, vel specie: nam per formam, quae est perfectio rei, quaelibet res in genere, vel specie collocatur. Quod autem est sub specie, & genere constitutum, non potest esse infinitae essentiae: nam oportet quod ultima differentia per quam in specie ponitur, terminet ejus essentiam: unde & ratio speciem notificans, diffinitio, vel finis dicitur. Si ergo divina essentia infinita est, impossibile est quod alicujus tantum generis, vel speciei perfectionem habeat, & aliis privetur; sed oportet quod omnium generum, vel specierum perfectiones in ipso existant.

CAPUT XXII.

Quod in Deo omnes perfectiones sunt unum secundum rem.

Si autem colligamus ea quae superius dicta sunt, manifestum est quod omnes perfectiones in Deo sunt unum secundum rem. Ostensum est enim supra, Deum simplicem esse. Ubi autem est simplicitas, diversitas eorum quae insunt, esse non potest. Si ergo in Deo sunt omnium perfectiones, impossibile est quod sint diversae in ipso: relinquuntur ergo quod omnes sint unum in eo.

Hoc autem manifestum fit consideranti in virtutibus cognoscitivis. Nam superior vis secundum unum & idem est cognoscitiva omnium quae ab inferioribus virtutibus secundum diversa cognoscuntur: omnia enim quae visus, auditus, & ceteri sensus percipiunt, intellectus una & simplici virtute dijudicat. Simile etiam apparet in scientiis: nam cum interiores scientiae secundum diversa genera rerum, circa quae versatur eorum intentio, multiplicentur; una tamen scientia est in eis superior ad omnia se habens, quae Philosophia prima dicitur. Apparet etiam idem in potestatibus; nam

E in

in regia potestate, cum sit una, includuntur omnes potestates que per diversa officia sub dominio regni distribuuntur. Sic igitur & perfectiones que in inferioribus rebus secundum diversitatem rerum multiplicentur, oportet quod in ipso rerum vertice, scilicet Deo, uniantur.

CAPUT XXIII.

Quod in Deo nullum accidens invenitur.

Inde etiam apparet quod in Deo nullum accidens esse potest. Si enim in eo omnes perfectiones sunt unum; ad perfectionem autem pertinet esse, posse, agere, & omnia hujusmodi: necesse est omnia in eo idem esse quod ejus essentia. Nullum igitur eorum in eo est accidens.

Item, impossibile est infinitum esse perfectione, cujus perfectioni aliquid adjici potest. Si autem aliquid est cujus aliqua perfectio sit accidens, cum omne accidens superaddatur essentia, oportet quod ejus essentia aliqua perfectio adjici possit. Non igitur invenitur in ejus essentia perfectio infinita. Ostensum est autem, Deum secundum suam essentiam infinitam perfectionis esse. Nulla igitur in eo perfectio accidentaliter esse potest, sed quicquid in eo est, substantia ejus est.

Hoc etiam facile est concludere ex summa simplicitate illius, & ex hoc quod est actus purus, & ex hoc quod est primum in entibus. Est enim aliquis compositio modus accidentis ad subjectum: id etiam quod subjectum est, non potest esse actus purus, cum accidens sit quedam forma, vel actus subiecti. Semper etiam quod est per se, prius est eo quod est per accidens. Ex quibus omnibus secundum supradicta haberi potest, quod in Deo nihil est quod secundum accidens dicatur.

CAPUT XXIV.

Quod multitudo rationis nominum que dicuntur de Deo, non repugnat simplicitati ejus.

PER hoc autem apparet ratio multitudinis nominum que de Deo dicuntur, licet ipse in se sit omnimode simplex. Cum enim intellectus noster essentiam ejus in se ipsa capere non sufficiat, in ejus cognitionem consurgit ex rebus que apud nos sunt, in quibus inveniuntur diversae perfectiones, quarum omnium radix, & origo in Deo una est, ut ostensum est. Et quia non possumus aliquid nominare nisi secundum quod intelligimus (sunt enim nomina intellectuum signa); Deum non possumus nominare nisi ex perfectionibus in aliis rebus inventis, quarum origo in ipso est: & quia hec in rebus istis multiplices sunt, oportet multa nomina Deo imponere. Si autem essentiam ejus in se ipsa videremus, non requireretur nominum multitudo, sed esset simplex nomina ejus, sicut est simplex essentia ejus: & hoc in die glorie nostrae expectamus, secundum illud Zachar. ult. 9. In illa die erit Dominus unus, & nomen ejus unum.

CAPUT XXV.

Quod licet diversa nomina dicantur de Deo non tamen sunt synonyma.

EX his autem tria possumus considerare. Quorum primum est, quod diversa nomina, licet idem

in Deo secundum rem significant, non tamen sunt synonyma. Ad hoc enim quod nomina aliqua sint synonyma, oportet quod significant eandem rem, & eandem intellectus conceptionem repraesentent. Ubi vero significatur eadem res secundum diversas rationes, id est apprehensiones, quas habet intellectus de re illa, non sunt nomina synonyma, quia non est penitus significatio eadem, cum nomina immediate significant conceptiones intellectus, que sunt rerum similitudines. Et ideo cum diversa nomina dicta de Deo significant diversas conceptiones quas intellectus noster habet de ipso, non sunt synonyma, licet omnino eandem rem significant.

CAPUT XXVI.

Quod per definitiones ipsorum nominum non potest diffiniri id quod est in Deo.

SECUNDUM est quod cum intellectus noster secundum nullam earum conceptionum, quas nomina dicta de Deo significant, divinam essentiam perfecte capiat, impossibile est quod per definitiones horum nominum diffiniatur id quod est in Deo, sicut quod diffinitio sapientie sit diffinitio potentie divine, & similiter in aliis. Quod alio modo etiam est manifestum. Omnis enim diffinitio ex genere, & differentis constat: id etiam quod proprie diffinitur, species est. Ostensum est autem, quod divina essentia non concluditur sub aliquo genere, nec sub aliqua specie. Unde non potest ejus esse aliqua diffinitio.

CAPUT XXVII.

Quod nomina de Deo, & aliis, non omnino univoce, nec aequivoce dicuntur.

TERTIUM est quod nomina de Deo, & aliis rebus dicta, non omnino univoce, nec omnino aequivoce dicuntur. Univoce namque dici non possunt, cum diffinitio ejus quod de creatura dicitur, non sit diffinitio ejus quod dicitur de Deo: oportet autem univoce dictorum eandem diffinitionem esse. Similiter autem nec omnino aequivoce. In his enim que sunt a casu aequivoce, idem nomen imponitur uni rei, nullo habito respectu ad rem aliam: unde per unum non potest ratiocinari de alio. Hec autem nomina que dicuntur de Deo, & de aliis rebus, attribuantur Deo secundum aliquem ordinem quem habet ad istas res, in quibus intellectus significata eorum considerat, unde & per alias res ratiocinari de Deo possumus. Non igitur omnino aequivoce dicuntur ista de Deo, & de aliis rebus, sicut ea que sunt a casu aequivoce. Dicuntur igitur secundum analogiam, id est secundum proportionem ad unum. Ex eo enim quod alias res comparantur ad Deum sicut ad suam primam originem, hujusmodi nomina que significant perfectiones aliarum rerum, Deo attribuiuntur. Ex quo patet quod licet quantum ad nominis impositionem hujusmodi nomina per prius de creaturis dicantur, eo quod ex creaturis intellectus nomina imponens ascendit in Deum; tamen secundum rem significatam per nomen, per prius dicuntur de Deo, a quo perfectiones descendunt in alias res.

CAPUT XXVIII.

Quod oportet Deum esse intelligentem.

ULterius autem ostendendum est, quod Deus est intelligens. Ostensum est enim, quod in ipso preexistunt omnes perfectiones quarumlibet entium superabundanter. Inter omnes autem perfectiones entium ipsum intelligere, precelere videtur, cum res intellectuales sint omnibus aliis potiores. Igitur oportet Deum esse intelligentem.

Item, Ostensum est supra, quod Deus est actus purus absque potentialitatis permissione. Materia autem est ens in potentia. Oportet igitur Deum esse omnino immotum a materia. Immunitas autem a materia est causa intellectualitatis: cujus signum est quod forma materiales efficiuntur intelligibilis actu per hoc quod abstractantur a materia, & a materialibus conditionibus. Est igitur Deus intelligens.

Item, Ostensum est, Deum esse primum movens. Hoc autem videtur esse proprium intellectus, cum intellectus omnibus aliis videtur uti quasi instrumentis ad motum: unde & homo suo intellectu utitur quasi instrumentis & animalibus, & plantis, & rebus inanimatis. Oportet igitur Deum, qui est primum movens, esse intelligentem.

CAPUT XXIX.

Quod in Deo non est intellectus nec in potentia, nec in habitu, sed in actu.

CUM autem in Deo non sit aliquid in potentia, sed in actu tantum, ut ostensum est, oportet quod Deus non sit intelligens neque in potentia, neque in habitu, sed actu tantum: ex quo patet quod nullam in intelligendo patitur successione. Cum enim aliquis intellectus successive multa intelligit, oportet quod dum unum intelligit actu, alterum intelligat in potentia. Inter ea enim que simul sunt, non est aliqua successio. Si igitur Deus nihil intelligit in potentia absque omni successione est ejus intelligentia: unde sequitur quod omnia quaecumque intelligi, simul intelligat; & iterum quod nihil de novo intelligat, intellectus enim de novo aliquid intelligens, prius sit intelligens in potentia. Unde etiam patet quod intellectus ejus non discursive intelligit, ut ex uno in cognitionem alterius deveniat, sicut intellectus noster ratiocinanda patitur. Discursus enim talis in intellectu est, dum ex novo pervenimus in cognitionem ignoti, vel ejus quod prius actu non considerabamus: que in intellectu divino accidere non possunt.

CAPUT XXX.

Quod Deus non intelligit per aliam speciem quam per essentiam suam.

PATet etiam ex predictis, quod Deus non intelligit per aliam speciem quam per essentiam suam. Omnis enim intellectus intelligens per speciem aliam a se, comparatur ad illam speciem intelligibilem sicut potentia ad actum, cum species intelligibilis sit perfectio ejus, faciens ipsum intelligentem actu. Si igitur in Deo nihil est in potentia, sed est actus purus, oportet quod non per aliam speciem, sed per essentiam suam intelligat, & inde sequitur quod directe, & principaliter se ipsum intelligat. Essentia

enim rei non ducit proprie, & directe in cognitionem alicujus nisi ejus cujus est essentia: nam per diffinitionem hominis proprie cognoscitur homo, & per diffinitionem equi, equus. Si igitur Deus est per essentiam suam intelligens, oportet quod id quod est intelligit. Nam ab eo directe, & principaliter, sit ipse Deus: & cum ipse sit sua essentia, sequitur quod in eo intelligens, & quo intelligit, & intellectum sint omnino idem.

CAPUT XXXI.

Quod Deus est suum intelligere.

OPortet etiam quod ipse Deus sit suum intelligere. Cum enim intelligere sit actus secundus, ut considerare (primus enim actus est intellectus, vel scientia); omnis intellectus qui non est suum intelligere, comparatur ad suum intelligere sicut potentia ad actum. Nam semper in ordine potentiarum, & actuum quod est prius, est potentiale respectu sequentis, & ultimam est completivum, loquendo in uno & eodem, licet in diversis sit e converso: nam movens, & agens comparatur ad motum, & actum, sicut agens ad potentiam. In Deo autem, cum sit actus purus, non est aliquid quod comparatur ad alteram sicut potentia ad actum. Oportet ergo quod ipse Deus sit suum intelligere.

Item, Quodammodo comparatur intellectus ad intelligere sicut essentia ad esse. Sed Deus est intelligens per essentiam, essentia autem sua est suum esse. Ergo ejus intellectus est suum intelligere; & sic per hoc quod est intelligens, nulla compositio in eo ponitur, cum in eo non sint aliud intellectus, intelligere, & species intelligibilis; & hec non sunt aliud quam ejus essentia.

CAPUT XXXII.

Quod oportet Deum esse volentem.

ULterius autem manifestum est quod necesse est Deum esse volentem. Ipse enim se ipsum intelligit, qui est bonum perfectum, ut ex dictis patet. Bonum autem intellectum ex necessitate diligitur. Hoc autem fit per voluntatem. Necesse est igitur Deum volentem esse.

Item, Ostensum est supra, quod Deus est primum movens. Intellectus autem non, utique movet nisi mediante appetitu; appetitus autem sequens intellectum est voluntas. Oportet igitur Deum esse volentem.

CAPUT XXXIII.

Quod ipsam Dei voluntatem oportet nihil aliud esse quam ejus intellectum.

PATet autem quod oportet ipsam Dei voluntatem nihil aliud esse quam ejus intellectum. Bonum enim intellectum, cum sit objectum voluntatis, movet voluntatem, & est actus, & perfectio ejus. In Deo autem non differt movens, & motum, actus & potentia, perfectio & perfectibile, ut ex superioribus patet. Oportet igitur voluntatem divinam esse ipsum bonum intellectum. Idem autem est intellectus divinus, & essentia divina. Voluntas igitur Dei non est aliud quam intellectus divinus, & essentia ejus.

Item, Inter alias perfectiones rerum precipue sunt

fide, secundum de spe, tertio vero de charitate agemus. Hoc enim & apostolicus ordo habet, & ratio recta requirit. Non enim amor rectus esse potest, nisi debitus finis spei statuatur; nec hæc esse potest, si veritatis agnitio desit. Primo igitur necessaria est fides, per quam veritatem cognoscas; secundo spes, per quam in debito fine tua intentio colloquetur; tertio necessaria est charitas, per quam tuus affectus totaliter ordinetur.

CAPUT II.

Ordo dicendorum circa fidem.

Fides autem prælibato quædam est illius cognitionis quæ nos in futuro beatos facit. Unde & Apostolus dicit Heb. xi. 1. quod est *substantia sperandarum rerum*, quasi jam in nobis sperandas res, id est futuram beatitudinem, per modum cuiusdam inchoationis subsistere faciens. Illam autem beatificantem cognitionem circa duo cognita Dominus consistere docuit, scilicet circa Divinitatem Trinitatis, & humanitatem Christi: unde ad Patrem loquens, dicit Joann. xvii. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Circa hæc ergo duo tota fidelis cognitio versatur, scilicet circa Divinitatem Trinitatis, & humanitatem Christi. Nec mirum, quia Christi humanitas via est qua ad Divinitatem pervenitur. Oportet igitur & in via viam cognoscere, per quam possit perveniri ad finem; & in patria Dei gratiarum actio sufficiens non esset, nisi via, per quam salvati sunt, cognitionem haberent. Hinc est quod Dominus discipulis dixit Joan. xiv. 4. *Et quæ ego vado scitis, & viam scitis.*

Circa Divinitatem vero tria cognosci oportet. Primo quidem essentia unitatem, secundo personarum trinitatem, tertio Divinitatis effectus.

CAPUT III.

Quod Deus sit.

Circa essentia quidem divina unitatem primo quidem credendum est Deum esse; quod ratione conspicuum est. Videmus enim omnia quæ moventur, ab aliis moveri, inferiora quidem per superiora, sicut elementa per corpora cælestia, & in elementis quod fortius est, movet id quod debilius est, & in corporibus etiam cælestibus inferiora à superioribus aguntur. Hoc autem in infinitum procedere impossibile est. Cum enim omne quod movetur ab aliquo, sit quasi instrumentum quoddam primi moventis, si primum movens non sit, quæcumque movent, instrumenta erunt. Oportet autem, si in infinitum procedatur in moventibus, & motis, primum movens non esse. Igitur omnia infinita moventia, & mota erunt instrumenta. Ridiculum est autem etiam apud indoctos, ponere instrumenta moveri non ab aliquo principali agente: simile enim est hoc ac si aliquis circa constitutionem arcæ, vel lecti ponat serram, vel securim absque carpentarii operante. Oportet igitur primum movens esse, quod sit omnibus supremum; & hoc dicimus Deum.

CAPUT IV.

Quod Deus est immobilis.

EX hoc apparet quod necesse est Deum moventem omnia, immobilem esse. Cum enim sit primum movens, si moveretur, necesse esset se ipsum, vel à se ipso, vel ab alio moveri. Ab alio quidem moveri non potest: oportet enim esse aliquid movens prius eo; quod est contra rationem primi moventis. A se ipso autem si moveretur, hoc potest esse dupliciter. Vel quod secundum idem sit movens, & motum; aut ita quod secundum aliquid sui sit movens, & secundum aliquid motum. Horum quidem primum esse non potest. Cum enim omne quod movetur, in quantum hujusmodi, sit in potentia; quod autem movet, sit in actu; si secundum idem esset movens, & motum, oportet quod secundum idem esset in potentia, & in actu; quod est impossibile. Secundum etiam esse non potest. Si enim esset aliquid movens, & alterum motum, non esset ipsum secundum se primum movens, sed ratione suæ partis, quæ movet. Quod autem est per se, prius est eo quod non est per se. Non potest igitur primum movens esse, si ratione suæ partis hoc ei conveniat. Oportet igitur primum movens omnino immobile esse.

Et his etiam quæ moventur, & movent, hoc ipsum considerari potest. Omnis enim motus videtur ab aliquo immobili procedere, quod scilicet non movetur secundum illam speciem motus; sicut videmus quod alterationes, & generationes, & corruptiones, quæ sunt in istis inferioribus, reducuntur sicut in primum movens in corpus cælestis, quod secundum hanc speciem motus non movetur, cum sit ingenerabile, & incorruptibile, & inalterabile. Illud ergo quod est primum principium omnis motus, oportet esse immobile omnino.

CAPUT V.

Quod Deus est æternus.

EX hoc autem apparet ulterius Deum esse æternum. Omne enim quod incipit esse, vel desinit per motum, vel per mutationem hoc patitur. Ostensum est autem, quod Deus est omnino immobilis. Est ergo æternus.

CAPUT VI.

Quod Deum esse per se est necessarium.

Per hoc autem ostenditur, quod Deum esse sit necessarium. Omne enim quod possibile est esse, & non esse, est mutabile. Sed Deus est omnino immutabilis, ut ostensum est. Ergo Deum non est possibile esse, & non esse. Omne autem quod est, & non est possibile ipsum non esse, necesse est ipsum esse: quia necesse esse, & non possibile non esse, idem significant. Ergo Deum esse est necesse.

Item. Omne quod est possibile esse, & non esse, indiget aliquo alio quod faciat ipsum esse: quia quantum est in se, se habet ad utrumque. Quod autem facit aliquid esse, est prius eo. Ergo omni quod est possibile esse, & non esse, est aliquid prius Deo autem non est aliquid prius. Ergo non est possibile ipsum esse, & non esse, sed necesse est eum esse. Et quia aliqua necessaria sunt quæ suæ necessitatis causam habent, quam oportet eis esse priorem;

OPUSCULUM III.

rem; Deus, qui est omnium primum, non habet causam suæ necessitatis: unde Deum esse per se ipsum est necesse.

CAPUT VII.

Quod Deus semper est.

EX his autem manifestum est quod Deus est semper. Omne enim quod necesse est esse, semper est: quia quod non possibile est non esse, impossibile est non esse, & ita nunquam non est. Sed necesse est Deum esse, ut ostensum est. Ergo Deus semper est.

Adhuc. Nihil incipit esse, aut desinit nisi per motum, vel mutationem. Deus autem omnino est immutabilis, ut probatum est. Impossibile est igitur quod esse inciperet, vel quod esse desinat.

Item. Omne quod non semper fuit, si esse incipiat, indiget aliquo quod sit ei causa essendi: nihil enim se ipsum educit de potentia in actum, vel de non esse in esse. Deo autem nulla potest esse causa essendi, cum sit primum ens, causa enim prior est causato. Necesse est igitur Deum semper fuisse.

Amplius. Quod convenit alicui non ex aliqua causa extrinseca, convenit ei per se ipsum. Esse autem Deo non convenit ex aliqua causa extrinseca, quia illa causa esset eo prior. Deus igitur habet esse per se ipsum. Sed ea quæ per se sunt, semper sunt, & ex necessitate. Igitur Deus semper est.

CAPUT VIII.

Quod in Deo non est aliqua successio.

PER hoc autem manifestum est quod in Deo non est aliqua successio; sed ejus esse totum est simul. Successio enim non invenitur nisi in illis quæ sunt aliquoties motui subjecta: prius enim, & posterius in motu causant temporis successionem. Deus autem nullo modo est motui subjectus, ut ostensum est. Non igitur est in Deo aliqua successio, sed ejus esse totum simul.

Item. Si alicujus esse non est totum simul, oportet quod ei aliquid deperire possit, & aliquid advenire. Deperit enim illud quod transit, & advenit ei potest illud quod in futurum expectatur. Deo autem nihil deperit, nec accrescit, quia immobilis est. Igitur esse ejus est totum simul.

Et his autem duobus apparet quod proprie est æternus. Illud enim proprie est æternum quod semper est, & ejus esse est totum simul, secundum quod Boetius dicit, quod æternitas est *interminabilis vita tota simul, & perfecta possessio.*

CAPUT IX.

Quod Deus est simplex.

Inde etiam apparet quod oportet primum movens simplex esse. Nam in omni compositione oportet esse duo, quæ ad invicem se habeant sicut potentia ad actum. In primo autem movente, si est omnino immobile, impossibile est esse potentiam cum actu, nam unumquodque ex hoc quod est in potentia, mobile est. Impossibile igitur est primum movens compositum esse.

Adhuc. Omni composito necesse est esse aliquid prius; nam componentia naturaliter sunt composita priora. Illud igitur quod omnium entium est primum,

impossibile est esse compositum. Videmus etiam in ordine eorum quæ sunt composita, simpliciora priora esse: nam elementa sunt naturaliter priora corporibus mixtis. Item etiam inter ipsa elementa primum est ignis, quod est simplicissimum. Omnibus autem elementis prius est corpus cælestis, & quod in majori simplicitate consistit, cum ab omni contrarietate sit purum. Relinquitur igitur quod primum entium oportet omnino simplex esse.

CAPUT X.

Quod Deus est sua essentia.

Sequitur autem ulterius quod Deus sit sua essentia. Essentia enim uniuscujusque rei est illud quod significat diffinitio ejus. Hoc autem est idem cum re cuius est diffinitio, nisi per accedens, in quantum scilicet diffinitio accidit aliquid quod est præter diffinitio nem ipsius, sicut homini acciit albedo præter id quod est animal rationale, & mortale: unde animal rationale & mortale est idem quod homo; sed non idem homini alio in quantum est album. In quocumque igitur non est invenire duo quorum unum est per se, & aliud per accedens, oportet quod essentia ejus sit omnino idem cum eo. In Deo autem cum sit simplex, ut ostensum est, non est invenire duo, quorum unum sit per se, & aliud per accedens. Oportet igitur quod essentia ejus sit omnino idem quod ipse.

Item. In quocumque essentia non est omnino idem cum re cuius est essentia est invenire aliquid per modum potentie, & aliquid per modum actus; nam essentia formaliter se habet ad rem cuius est essentia, sicut humanitas ad hominem. In Deo autem non est invenire potentiam, & actum, sed est actus purus. Est igitur ipse sua essentia.

CAPUT XI.

Quod Dei essentia non est aliud quam suum esse.

Ulterius autem necesse est quod Dei essentia non sit aliud quam esse ipsius. In quocumque enim aliud est essentia, & aliud esse ejus, oportet quod aliud sit quod sit, & aliud quod aliquid sit: nam per esse suum de quolibet dicitur quod est, per essentiam vero suam de quolibet dicitur quid sit: unde & diffinitio significans essentiam, demonstrat quid est res. In Deo autem non est aliud quod est, & aliud quod aliquid est: cum non sit in eo compositum, ut ostensum est. Non est igitur ibi aliud ejus essentia quam suum esse.

Item. Ostensum est quod Deus est actus purus absque alicujus potentialitatis permissione. Oportet igitur quod ejus essentia sit ultimus actus: nam omnis actus qui est circa ultimum, est in potentia ad ultimum actum. Ultimus autem actus est ipsum esse. Cum enim omnis motus sit exitus, de potentia in actum, oportet illud esse ultimum actum in quod tendit omnis motus: & cum motus naturalis in quod tendat quod est naturaliter desideratum, oportet hoc esse ultimum actum, quod omnia desiderant. Hoc autem est esse. Oportet igitur quod essentia divina, quæ est actus purus, & ultimus, sit ipsum esse.

intellectum in intelligente, exprimitur per hoc quod dicimus filium, qui est verbum Dei; ita modum quo Deus est in Deo sicut amatum in amante, exprimitur per hoc quod ponimus ibi spiritum, qui est amor Dei: idem secundum regulam catholicam fidei credere in spiritum iubetur.

CAPUT XLVII.

Quod Spiritus, qui est in Deo, est sanctus

Considerandum est autem, quod cum bonum amatum habeat rationem finis; eo sine autem motus voluntarius bonus, vel malus reddatur; necesse est quod amor quo ipsum summum bonum amatur, quod Deus est, eminentem quamdam oblationem bonitatem, quae nomine sanctitatis exprimitur; sive dicatur sanctam quasi partem secundum Graecos, quia in Deo est purissima bonitas ab omni defectu immanis; sive dicatur Sanctum, id est firmum, secundum Latinos, quia in Deo est immutabilis bonitas: propter quod omnia quae ad Deum ordinantur, sancta dicuntur, sicut templum, & vasa templi, & omnia divino cultui mancipata. Conuenienter igitur spiritus, quo nobis insinatur amor quo Deus se amat, Spiritus Sanctus nominatur. Unde & regula catholicae fidei spiritum praedictum nominat sanctum, cum dicitur: *Credo in Spiritum Sanctum.*

CAPUT XLVIII.

Quod amor in diuinis non importat accidens.

Sicut autem intelligere Dei est suum esse, ita & eius amare. Non igitur Deus amat se ipsum secundum aliquid sui essentiae superueniens, sed secundum suam essentiam. Cum igitur amet se ipsum secundum hoc quod ipse in se ipso est de amatum in amante, non est Deus amatus in Deo amante, per modum accidentalem, sicut & res amatae sunt in nobis amantibus accidentaliter; sed Deus est in se ipso ut amatum in amante substantialiter. Ipse ergo Spiritus Sanctus, quo nobis insinatur diuinus amor, non est aliquid accidentale in Deo, sed est res subsistens in essentia diuina, sicut pater, & filius. Et ideo in regula catholicae fidei ostenditur coadorandus, & simul glorificandus cum patre, & filio.

CAPUT XLIX.

Quod Spiritus Sanctus a patre, filioque procedit.

EST etiam considerandum, quod ipsum intelligere ex virtute intellectiva intellectus procedit. Secundum autem quod intellectus actu intelligit, est in ipso id quod intelligitur. Hoc igitur quod est intellectum esse in intelligente, procedit ex virtute intellectiva intellectus, & hoc est verbum ipsius, ut supra dictum est. Similiter etiam id quod amatur est in amante secundum quod amatur actu. Quod autem aliquid actu amatur, procedit & ex virtute amantia amantis, & ex bono amabili actu intellecto. Hoc igitur quod est amatum esse in amante, ex duobus procedit, scilicet ex principio amativo, & intelligibili apprehensio, quod est verbum conceptum de amabili. Cum igitur in Deo se ipsum intelligente, & amante verbum sit filius; is autem cuius est verbum, sit verbi pater,

(1) Al. Ecclesiae. sup illi ratione amantibus...

CAPUT L.

Quod in diuinis trinitas, personarum non repugnat unitatis unita essentia.

HIX TUOAO

EX omnibus autem quae dicta sunt, colligi oportet, quod in diuinitate quendam trinarium ponimus, qui tamen unitati, & simplicitati essentiae non repugnat. Oportet enim concedi Deum esse ut existentem in sua natura, & intellectum, & amatum a se ipso. Aliet autem hoc accidit in Deo, & in nobis. Quia enim in sua natura homo substantia est; intelligere autem, & amare eius non sunt ejus substantia: homo quidem secundum quod in natura sua consideratur, quaedam res subsistens est; secundum autem quod est in suo intellectu, non est res subsistens, sed intentio quaedam rei subsistentis; & similiter secundum quod est in se ipso ut amatum in amante. Sic ergo in homine tria quaedam considerari possunt, id est homo in natura sua existens, & homo in intellectu existens; & homo in amore existens; & tamen hi tres non sunt unum, quia intelligere non est ejus esse, similiter autem & amare; & horum trium unus solus est res quaedam subsistens, scilicet homo in natura sua existens. In Deo autem idem est esse, intelligere, & amare. Deus ergo in esse suo naturali existens, & Deus existens in intellectu, & Deus existens in amore suo, unum sunt; unaqueque tamen eorum est subsistens. Et quia res subsistentes in intellectuali natura personae Latini nominare consueverunt, Graeci vero hypostasas, propter hoc in diuinis Latini dicunt tres personas, Graeci vero tres hypostasas, patrem scilicet, & filium, & Spiritum Sanctum.

CAPUT LI.

Quomodo videtur esse repugnantia trinitatis personarum in diuinis.

VIDetur autem ex praedictis repugnantia quadam suboriri. Si enim in Deo ternarius aliquis ponitur, cum omnis numerus diuisioem aliquam consequatur, oportebit in Deo aliquam differentiam ponere, per quam tres ab invicem distinguantur; & ita non erit in Deo summa simplicitas. Nam si in aliquo tres conueniunt, & in aliquo differunt, necesse est ibi esse compositionem; quod superioribus repugnat. Rursus si necesse est esse unum solum Deum, ut supra ostensum est; nulla autem res una oritur, ut procedat a se ipsa; impossibile videtur quod sit Deus genitus, vel Deus procedens. Falso igitur ponitur in diuinis nomen patris, & filii, & Spiritus procedentis.

CAPUT LII.

Solutio rationis. Et quod in diuinis non est distinctio nisi secundum relationes.

PRINCIPIMUM autem ad dissolvendum hanc dubitationem, hinc sumere oportet, quia secundum

diversitatem naturarum est in diversis rebus diversus modus aliquid ex alio oriendi, vel procedendi. In rebus enim vita carentibus, quia non sunt se ipsa moventia, sed solum extrinsecus possunt moveri, oritur unum ex altero quasi extrinsece alteratum, & immutatum, sicut ab igne generatur ignis, & ab aere aer. In rebus vero viventibus, quarum proprietates est ut se ipsas movent, generatur aliquid in ipso generante, sicut fetus animalium, & fructus plantarum. Est autem considerare diversum modum processionis secundum diversas vires, & processiones earumdem. Sunt enim quaedam vires in eis, quarum operationes non se extendunt nisi ad corpora, secundum quod materialia sunt; sicut patet de viribus animae vegetabilis, quae sunt nutritiva, & augmentativa, & generativa; & secundum hoc genus virium animae non procedit nisi aliquid corporale corporaliter distinctum, & tamen aliquo modo conjunctum in viventibus ei quo procedit. Sunt autem quaedam vires, quarum operationes etsi corpora non transcendunt, tamen se extendunt ad species corporum, sine materia eas recipiendi, sicut est in omnibus viribus animae sensitivae. Est enim sensus susceptivus specierum sine materia, ut Philosophus dicit. Hujusmodi autem vires, licet quodammodo immaterialiter formae rerum suscipiant, non tamen eas suscipiunt absque organo corporali. Si qua igitur processio in hujusmodi viribus animae inveniatur, quod procedit, non erit aliquid corporale, vel corporaliter distinctum, vel conjunctum ei quo procedit, sed incorporaliter, & immaterialiter quodammodo, licet non omnino absque adminiculo organi corporalis. Sic enim procedunt in animalibus formationes rerum imaginatarum: quae quidem sunt in imaginatione non sicut corpus in corpore, sed quodam spiritali modo; unde & ab Augustino imaginaria visio spiritalis nominatur. Si autem secundum operationem imaginationis procedit aliquid non per modum corporalem, multo fortius hoc accidit per operationem partis intellectivae, quae nec etiam in sui operatione indiget organo corporali, sed omnino ejus operatio immaterialis est. Procedit enim verbum secundum operationem intellectus, ut in ipso intellectu dicentis existens, non quasi localiter in eo contentum, nec corporaliter ab eo separatum, sed in ipso quidem existens secundum ordinem originis; & eadem ratio est de processione quae attenditur secundum operationem voluntatis, prout res amata existit in amante, ut supra dictum est. Licet autem vires intellectivae, & sensitivae secundum propriam rationem sint nobiliores viribus animae vegetabilis, non tamen in hominibus, aut in aliis animalibus secundum processionem imaginativae patris, aut sensitivae procedit aliquid subsistens in natura speciei ejusdem; sed hoc solum accidit per processionem quae fit secundum operationem animae vegetabilis: & hoc ideo est, quia in omnibus compositis ex materia & forma, multiplicatio individuum in eadem specie fit secundum materiae divisionem; unde in hominibus, & aliis animalibus, cum ex forma & materia componantur secundum corporalem divisionem, quae invenitur secundum processionem quae est secundum operationem animae vegetabilis, & non in aliis operationibus animae, multiplicatur individua secundum eandem speciem. In rebus autem quae non sunt ex materia & forma compositae: non potest inveniri nisi distinctio formalis tantum. Sed si forma, secundum quam attenditur distinctio, sit substantia rei, oportet quod illa distinctio sit rerum subsistentium

quarumdam, non autem si forma illa non sit rei subiecta.

Est igitur commune in omni intellectu, ut ex dictis patet, quod oportet id quod intellectu concipitur, ab intelligente quodammodo procedere, inquam intelligens est, & sua processione ab ipso quodammodo distinguitur, sicut conceptio intellectus quae est intentio intellecta, distinguitur ab intellectu intelligente; & similiter oportet quod affectio amantis, per quam amatum est in amante, procedat a voluntate amantis inquam est amans. Sed hoc proprium habet intellectus diuinus, quod cum intelligere ejus sit esse ipsius, oportet quod conceptio intellectus, quae est intentio intellecta, sit substantia ejus, & similiter est de affectione in ipso Deo amante. Relinquitur ergo quod intentio intellectus diuini, quae est verbum ipsius, non distinguitur a producente ipsum in hoc quod est esse secundum substantiam, sed solum in hoc est esse secundum rationem processionis unius ex alio; & similiter est de affectione amoris in Deo amante, quae ad Spiritum Sanctum pertinet.

Sic igitur patet quod nihil prohibet verbum Dei, quod est filius, esse unum cum patre secundum substantiam, & tamen distinguitur ab eo secundum relationem processionis, ut dictum est. Unde & manifestum est quod eadem res non oritur, neque procedit a se ipsa: quia filius, secundum quod a patre procedit, ab eo distinguitur; & eadem ratio est de Spiritu Sancti comparatione ad patrem, & filium.

CAPUT LIII.

Quod relationes, quibus pater, & filius, & Spiritus Sanctus distinguuntur, sunt reales, & non rationis tantum.

SI autem relationes, quibus pater, & filius, & Spiritus Sanctus ab invicem distinguuntur, sunt relationes reales, & non rationis tantum. Illae enim relationes tantum quae non consequuntur ad aliquid quod est in rerum natura, sed ad aliquid quod est in apprehensione tantum, sicut dextrum, & sinistrum in lapide non sunt relationes reales, sed rationis tantum; quia non consequuntur aliquam virtutem realem in lapide existentem, sed solum accentionem apprehendendi lapidem ut sinistrum, quia est alicui animal ad sinistram; sed sinistrum, & dextrum in animalibus sunt relationes reales, quia consequuntur virtutes quasdam in determinatis partibus animalis inventas. Cum igitur relationes praedictae, quibus pater, & filius, & Spiritus Sanctus distinguuntur, sint realiter in Deo existentes, oportet quod relationes praedictae sint relationes reales, non rationis tantum.

CAPUT LIV.

Quod hujusmodi relationes non sunt accidentaliter inherentes.

NON est autem possibile quod sint accidentaliter inherentes: tum quia operationes ad quas sequuntur directae relationes, sunt ipsa Dei substantia; tum etiam quia supra ostensum est quod in Deo nullum accidens esse potest. Unde si relationes praedictae realiter sint in Deo, oportet quod non sint accidentaliter inherentes, sed subsistentes.

Quomodo autem id quod est in aliis rebus accidens, in Deo substantialiter esse possit, ex praemissis manifestum est.

CAPUT LV.

Quod per prædictas relationes in Deo personalis distinctio constituitur.

Quia ergo in divinis distinctio est per relationes quæ non accident, sed sunt subsistentes; rerum autem subsistentium in natura quantumque intellectuali est distinctio personalis, necesse est quod per prædictas relationes in Deo personalis distinctio constituitur. Pater igitur, & filius, & Spiritus Sanctus sunt tres personæ, & similiter tres hypostases, quia hypostasis significat aliquid subsistens completum.

CAPUT LVI.

Quod impossibile est plures personas esse in divinis quam tres.

Plures autem in divinis personas tribus esse impossibile est; cum non sit possibile divinas personas multiplicari per substantiæ divisionem, sed solum per aliquam processionis relationem, nec cuiuscumque processionis, sed talis quæ non terminetur ad aliquod extrinsecum. Nam si terminaretur ad aliquod extrinsecum, non haberet naturam divinam, & sic non posset esse persona, aut hypostasis divina. Processio autem in Deo ad exterius non terminata non potest accipi nisi aut secundum operationem intellectus, prout procedit verbum; aut secundum operationem voluntatis, prout procedit amor, ut ex dictis patet. Non igitur potest esse aliqua persona divina procedens, nisi vel ut verbum, quod dicimus filium, vel ut amor, quod dicimus Spiritum Sanctum.

Rursus. Cum Deus omnia uno intuitu per suum intellectum comprehendat, & similiter uno actu voluntatis omnia diligat, impossibile est in Deo esse plura verba aut plures amores. Si igitur filius procedit ut verbum, & Spiritus Sanctus procedit ut amor; impossibile est in Deo esse plures filios, vel plures Spiritus Sanctos.

Item. Perfectum est extra quod nihil est. Quod igitur extra se aliquid sui generis patitur, non simpliciter perfectum est; propter quod & ea quæ sunt simpliciter in suis naturis perfecta, numero non multiplicantur, sicut Deus, Sol, & Luna, & huiusmodi. Oportet autem tam filium, quam Spiritum Sanctum esse simpliciter perfectum, cum uterque eorum sit Deus, ut ostensum est. Impossibile est igitur esse plures filios, aut plures Spiritus Sanctos.

Præterea. Illud per quod aliquid subsistens est hoc aliquid, & ab aliis distinctum, impossibile est quod numero multiplicetur; eo quod individuum de pluribus dici non potest. Sed filiatione filius est hæc persona divina in se subsistens, & ab aliis distincta, sicut per principia individuantiæ Sortes est hæc persona humana. Sicut ergo principia individuantiæ, quibus Sortes est hic homo, non possunt convenire nisi uni, ita etiam filiatione in divinis non potest nisi uni convenire. Et simile est de relatione patris, & Spiritus Sancti. Impossibile est igitur in divinis esse plures patres, aut plures filios, aut plures Spiritus Sanctos.

Adhuc. Ea quæ sunt unum secundum formam, non multiplicantur numero nisi per materiam, sicut multiplicatur albedo per hoc quod est in pluribus subiectis. In divinis autem non est materia. Quicquid

(1) Al. personis.

igitur est unum specie & forma in divinis, impossibile est multiplicari secundum numerum. Huiusmodi autem sunt paternitas, & filiatio, & Spiritus Sancti processio. Impossibile est igitur in divinis esse plures patres, aut filios, aut Spiritus Sanctos.

CAPUT LVII.

De proprietatibus, seu notionibus in divinis, & quot sunt numero in patre.

Huiusmodi autem existente numero personarum in divinis, necesse est personarum proprietates, quibus ab invicem distinguuntur, in aliquo numero esse, quantum tres oportet patri convenire: una qua distinguatur à filio solo, & hæc est paternitas; alia qua distinguatur à duobus, scilicet filio, & Spiritu Sancto, & hæc est innascibilitas, quia pater non est Deus procedens ab alio, filius autem, & Spiritus Sanctus ab alio procedunt; tertia est qua ipse pater cum filio à Spiritu Sancto distinguatur, & hæc dicitur communis spiratio. Proprietatem autem qua pater differat à solo Spiritu Sancto, non est assignare, eo quod pater, & filius sunt unum principium Spiritus Sancti, ut ostensum est.

CAPUT LVIII.

De proprietatibus filii, & Spiritus Sancti, quæ, & quot sunt.

Filio autem necesse est duas convenire: unam scilicet qua distinguatur à patre, & hæc est filiatio; aliam qua simul cum patre distinguatur à Spiritu Sancto, quæ est communis separatio. Non autem est assignare proprietatem qua distinguatur à solo Spiritu Sancto, quia ut jam dictum est, filius, & pater sunt unum principium Spiritus Sancti. Similiter etiam non est assignare proprietatem unam, qua Spiritus Sanctus, & filius simul distinguantur à patre. Pater enim ab eis distinguatur una proprietate, scilicet innascibilitate, in quantum est non procedens. Sed quia filius, & Spiritus Sanctus non una processione procedunt, sed pluribus, duabus proprietatibus à patre distinguuntur. Spiritus autem Sanctus habet unam proprietatem tantum, qua distinguitur à patre, & filio; & dicitur processio. Quod autem non possit esse aliqua proprietates qua Spiritus Sanctus distinguatur à filio solo, vel à patre solo, ex dictis patet.

Sunt igitur quinque, quæ personis attribuantur, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio, & processio.

CAPUT LIX.

Quare illæ proprietates dicantur notiones.

Hæc autem quinque notiones personarum dici possunt, eo quod per eas nobis innotescit in divinis distinctio personarum; non tamen hæc quinque possunt dici proprietates, si hoc in proprietatibus ratione observetur, ut proprium esse dicatur quod convenit uni soli, nam communis conspiratio patri, & filio convenit; sed secundum illam modum quo aliquid dicitur proprium aliquibus per respectum ad aliud, sicut bipes homini, & avi per respectum ad quadrupedia, nihil prohibet etiam communem spirationem proprietatem dici. Quia vero in divinis (1) per-

personæ solis relationibus distinguuntur; notionem autem sunt quibus divinarum personarum distinctio innotescit; necesse est notionem aliquam ad relationem pertinere; sed earum quatuor veræ relationes sunt, quibus divinæ personæ ad invicem referuntur; quinta vero notio, scilicet innascibilitas, ad relationem pertinet, sicut relationis negatio: nam negationes ad genus affirmationum reducuntur, & privationes ad genus habituum, sicut non homo ad genus hominis & non album ad genus albedinis.

Sciendum tamen, quod relationum, quibus personæ ad invicem referuntur, quædam nominatæ sunt, ut paternitas, & filiatio, quæ proprie relationem significant; quædam vero innominatæ, illæ scilicet quibus Pater, & Filius ad Spiritum Sanctum referuntur, & Spiritus Sanctus ad eos; sed loco relationum utitur nominibus originum. Manifestum est enim quod communis spiratio, & processio originem significant; non autem relationes originem consequentes, quod potest percipi ex relationibus patris, & filii. Generatio enim significat activam originem, quam consequitur paternitas relatio; nativitas vero significat passivam filii, quam consequitur relatio filiationis. Similiter igitur ad communem spirationem sequitur aliqua relatio, & etiam ad processionem. Sed quia relationes innominatæ sunt, utitur nominibus actuum pro nominibus relationum.

CAPUT LX.

Quod licet relationes in divinis subsistentes sint quatuor, tamen non sunt nisi tres personæ.

Considerandum autem, quod quamvis relationes subsistentes in divinis sint ipsæ personæ divine, ut supra dictum est, non tamen oportet esse quinque, vel quatuor personas secundum numerum relationum. Numerus enim distinctionem aliquam consequitur: sicut enim unum est indivisibile, vel indivisum, ita pluralitas est divisibile, vel divisum. Ad pluralitatem enim personarum requiritur quod relationes vim distinctivam habeant ratione oppositionis, nam formalis distinctio non est nisi per oppositionem. Si ergo prædictæ relationes inspiciantur, paternitas, & filiatio oppositionem ad invicem habent relativam, unde non se compatiuntur in eodem supposito: propter hoc oportet quod paternitas, & filiatio sint duæ personæ subsistentes. Innascibilitas autem opponitur quidem filiationi, non autem paternitati: unde paternitas, & innascibilitas possunt uni & eidem personæ convenire. Similiter communis spiratio non opponitur neque paternitati, neque filiationi, nec etiam innascibilitati. Unde nihil prohibet communem spirationem inesse & personæ patris, & personæ filii: propter quod communis spiratio non est persona subsistens seorsum à persona patris, & filii. Processio autem oppositionem relativam habet ad communem (1) spirationem. Unde cum omnis spiratio conveniat patri, & filio, oportet quod processio sit alia persona à persona patris, & filii.

Hinc autem patet quare Deus non dicitur quinquas, propter quinquarium numerum notionum, sed dicitur trinus propter trinarium personarum. Quinque enim notionem non sunt quinque subsistentes res, sed tres personæ sunt tres res subsistentes. Licet autem uni personæ plures notionem, aut proprietates conveniant, ita tamen sola est quæ personam constituit. Non

(1) Al. deest spirationem.

enim sic constituitur persona proprietatibus quasi ex pluribus constituta, sed eo quod proprietates ipsa relativa subsistens persona est. Si igitur intelligerentur plures proprietates ut seorsum per se subsistentes, essent jam plures personæ, & non una. Oportet igitur intelligi, quod plurimum proprietatum, seu notionum uni personæ convenientium, illa quæ procedit secundum ordinem naturæ, personam constituit, alia vero intelliguntur ut personæ jam constitutæ inherentes. Manifestum est autem quod innascibilitas non potest esse prima notio patris, quæ personam ejus constituat, tum quia nihil negatione constituitur, tum quia naturaliter affirmatio negationem præcedit. Communis autem spiratio ordine naturæ præsupponit paternitatem, & filiationem sicut processio amoris processionem verbi. Unde nec communis spiratio potest esse prima notio patris, sed nec filii. Relinquitur ergo quod prima notio patris sit paternitas, filii autem filiatio, Spiritus autem Sancti sola processio notio est. Relinquitur igitur quod tres sunt notionem constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio, & processio: & has quidem notionem necesse est proprietates esse. Id enim quod personam constituit, oportet soli illi personæ convenire: principia enim individuationis non possunt pluribus convenire. Dicuntur igitur prædictæ tres notionem personales proprietates, quasi constituentes tres personas modo prædicto. Alia vero dicuntur proprietates, seu notionem personarum, non autem personales, quia personam non constituunt.

CAPUT LXI.

Quod remotis per intellectum proprietatibus personalibus, non remanent hypostases.

EX hoc autem apparet quod remotis per intellectum proprietatibus personalibus non remanent hypostases. In resolutione enim quæ fit per intellectum, remota forma, remanet subiectum formæ; sicut remota albedine, remanet superficies; qua remota remanet substantia; cujus forma remota remanet materia prima; sed remoto subiecto nihil remanet. Proprietates autem personales sunt ipsæ personæ subsistentes; nec constituitur personæ quasi præexistentibus suppositis advenientes: quia nihil in divinis potest esse distinctum quod absolute dicitur, sed solum quod relativum est. Relinquitur igitur quod proprietatibus personalibus remotis per intellectum, non remanent aliquæ hypostases distinctæ; sed remotis notionibus non personalibus remanent hypostases distinctæ.

CAPUT LXII.

Quomodo remotis per intellectum proprietatibus personalibus remaneat essentia divina.

SI quis autem querat, utrum remotis per intellectum proprietatibus personalibus remaneat essentia divina, est quod quodam modo remanet, quodam vero modo non. Est enim duplex resolutio quæ fit per intellectum. Una secundum abstractionem formæ à materia, in qua quidem proceditur ab eo quod formalis est, ad id quod est materialis; nam id quod est primum subiectum, ultimo remanet; ultima vero forma primo removetur. Alia vero resolu-

CAPUT LXV.

Quomodo actus notionales à personis non differant nisi secundum rationem.

hinc est secundum abstractionem universalis à particulari, quæ quodammodo contrario ordine se habet: nam prius remouentur conditiones materiales indiuiduantes, ut accipiatur quod commune est. Quamvis autem in diuinis non sit materia, & forma, neque universale, & particulare; est tamen in diuinis commune, & proprium, & suppositum naturæ communi: personæ enim comparantur ad essentiam secundum modum intelligendi, sicut supposita propria ad naturam communem. Secundum igitur primum modum resolutionis, quæ fit per intellectum, remotis proprietatibus personalibus, quæ sunt ipsæ personæ subsistentes, non remanet natura communis, modo autem secundo remanet.

CAPUT LXIII.

De ordine actuum personalium ad proprietates personales.

Potest autem ex dictis manifestum esse, qualis sit ordo secundum intellectum actuum personalium ad proprietates personales. Proprietates enim personales sunt subsistentes personæ; persona autem subsistens in quacumque natura agit, communicando suam naturam in virtute suæ naturæ, nam forma speciei est principium generandi simile secundum speciem. Cum igitur actus personales ad communicationem naturæ diuinæ pertineant, oportet quod persona subsistens communicet naturam communem virtute ipsius naturæ. Et ex hoc duo possunt concludi. Quorum unum est quod potentia generatiua in patre sit ipsa natura diuina: nam potentia quodcumque agendi, est principium cuius virtute aliquid agitur. Aliud est quod actus personalis, scilicet generatio, secundum modum intelligendi præsupponit & naturam diuinam, & proprietatem personalem patris, quæ est ipsa hypostasis patris licet huiusmodi proprietates, in quantum relatio est, ex actu consequatur. Unde si in patre attendatur quod subsistens persona est, dici potest, quod quia pater est, generat; si autem attendatur quod relatio est, è conuerso dicendum videretur, quod quia generat, pater est.

CAPUT LXIV.

Quomodo oportet recipere generationem respectu patris, & respectu filii.

Sciendum est tamen, quod alio modo oportet accipere ordinem generationis activæ à paternitate, alio modo generationis passivæ, sive nativitatis ad filiationem. Generatio enim actiua præsupponit ordine naturæ personam generantis; sed generatio passiva, sive nativitas ordine naturæ præcedit personam genitam, quia persona genita nativitate sua habet ut sit. Sic igitur generatio actiua secundum modum intelligendi præsupponit paternitatem, secundum quod est constitutiva personæ patris; nativitas autem non præsupponit filiationem, secundum quod est constitutiva personæ filii, sed secundum intelligendi modum præcedit eam utroque modo, scilicet & secundum quod est constitutiva personæ, & secundum quod est relatio. Et similiter intelligendum est de his quæ pertinent ad processionem Spiritus Sancti

esse in Deo, & sunt ipse Deus, & essentia diuina, ut supra ostensum est.

CAPUT LXVIII.

De effectibus Diuinitatis, & primo de esse.

HIS igitur consideratis quæ ad unitatem essentia diuinæ pertinent, & ad personarum trinitatem, restat de effectibus Trinitatis considerandum. Primus autem effectus Dei in rebus est ipsum esse, quod omnes alii effectus præsupponunt, & supra quod fundantur. Necessè est autem omne quod aliquo modo est, à Deo esse. In omnibus autem ordinatis hæc communiter inuenitur, quod id quod est primum, & perfectissimum in aliquo ordine, est causa eorum quæ sunt post in ordine illo, sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa caliditatis in reliquis corporibus calidis. Semper enim imperfecta à perfectis inueniuntur habere originem, sicut semina ab animalibus & plantis. Ostensum est autem supra, quod Deus est primum, & perfectissimum ens: unde oportet quod sit causa essendi omnibus quæ esse habent.

Adhuc. Omne quod habet aliquid per participationem, reducitur in id quod habet illud per essentiam, sicut in principium, & causam, sicut ferrum ignitum participat igneitate ab eo quod est ignis per essentiam suam. Ostensum est autem supra, quod Deus est ipsum suum esse: unde esse conuenit ei per suam essentiam, omnibus autem aliis conuenit per participationem: non enim alicuius alterius essentia est suum esse, quia esse absolutum, & per se subsistens non potest esse nisi unum, ut supra ostensum est. Igitur oportet Deum esse causam existendi omnibus quæ sunt.

CAPUT LXIX.

Quod Deus in creando res non præsupponit materiam.

HOC autem ostendit quod Deus in creando res non præxigit materiam ex qua operetur. Nullum enim agens præxigit ad suam actionem id quod per suam actionem producit, sed solum ea præxigit quæ sua actione producere non potest: edificator enim lapides, & ligna ad suam actionem præxigit, quia ea sua actione producere non potest; domum autem producit in agendo, sed non præsupponit. Necessè est autem materiam produci per actionem Dei, cum ostensum sit, quod omne quod quolibet modo est, Deum habeat causam existendi. Relinquitur igitur quod Deus in agendo materiam non præsupponit.

Adhuc. Actus naturaliter prior est potentia, unde & per prius competit sibi ratio principii. Omne autem principium quod in creando aliud principium præsupponit, per posterius habet rationem principii. Cum igitur Deus sit principium rerum sicut actus primus, materia autem sicut ens in potentia; inconueniens est quod Deus in agendo materiam præsupponat.

Item. Quanto aliqua causa est magis universalis, tanto effectus eius est universalior. Nam cause particulares, effectus universalium causarum ad aliquid determinatum appropriant: quæ quidem determinata ad effectum universale comparatur sicut actus ad potentiam. Omnis igitur causa quæ facit aliquid esse in actu, præsupposito eo quod est in potentia ad actum illum, est causa particularis respectu alicuius universalioris cause. Hoc autem Deo non competit, cum ipse sit causa prima, ut supra ostensum est. Non

igitur præxigit materiam ad suam actionem. Ipsius igitur est producere res in esse ex nihilo, quod est creare: & inde est quod fides catholica eum Creatorem constituetur.

CAPUT LXX.

Quod creare soli Deo conuenit.

HOC etiam apparet, quod soli Deo conuenit esse creatorem. Nam creare illi causæ conuenit quæ aliam universalioiorem non præsupponit, ut ex dictis patet. Hoc autem soli Deo competit. Solutus igitur ipse est creator.

Item. Quanto potentia est magis remota ab actu, tanto oportet esse maiorem virtutem per quam reducatur in actum. Sed quancumque distantia potentia ad actum detur, semper remanet maior distantia, si ipsa potentia subtrahatur. Create igitur aliquid ex nihilo requirit infinitam virtutem. Sed solus Deus est infinitæ virtutis, cum ipse sit infinitæ essentia. Solutus igitur Deus potest creare.

CAPUT LXXI.

Quod materia diuersitas non est causa diuersitatis in rebus.

Manifestum est autem ex præostensis, quod causa diuersitatis in rebus non est materia diuersitas. Ostensum est enim, quod materia non præsupponitur actioni diuinæ, quæ res in esse producit. Causa autem diuersitatis rerum non est ex materia, nisi secundum quod materia ad rerum productionem præxigitur, ut scilicet secundum diuersitatem materię, diuersæ inducantur forme. Non igitur causa diuersitatis in rebus à Deo productis est materia.

Adhuc. Secundum quod res habent esse, ita habent pluralitatem, & unitatem: nam unumquodque secundum quod est ens, est etiam unum. Sed non habent esse forme propter materiam, sed magis materię, propter formas: nam actus melior est potentia; id autem propter quod aliquid est, oportet melius esse. Neque igitur forme ideo sunt diuersæ, ut competant materiis diuersis, sed materię ideo sunt diuersæ, ut competant diuersis formis.

CAPUT LXXII.

Quomodo Deus diuersa produxit & quomodo pluralitatis rerum causata est.

Sicut autem hoc modo se habeant res ad unitatem, & multitudinem, sicut se habent ad esse: totum autem esse rerum dependet à Deo, ut ostensum est; pluralitatis rerum causam ex Deo esse oportet. Quod quidem qualiter sit, considerandum est.

Necessè est enim quod omne agens agat sibi simile, secundum quod possibile est. Non autem erat possibile quod similitudinem diuinæ bonitatis res à Deo productæ consequerentur in ea simplicitate secundum quam inuenitur in Deo: unde oportuit quod id quod est unum, & simplex, repræsentaretur in rebus causatis diuersimode, & dissimiliter. Necessè igitur fuit diuersitatem esse in rebus à Deo productis, ut diuinam perfectionem rerum diuersitas secundum suum modum imitaretur.

Item. Unumquodque causatum finitum est: solius enim Dei est essentia infinita, ut supra ostensum est. Quodlibet autem finitum per additionem

CAPUT LXVI.

Quod proprietates relativæ sunt ipsa diuina essentia.

Oportet autem quod ipsæ proprietates relativæ sint ipsa diuina essentia. Proprietates enim relativæ sunt ipsæ personæ subsistentes. Persona autem subsistens in diuinis non potest esse aliud quam diuina essentia: essentia autem diuina est ipse Deus, ut supra ostensum est. Unde reliquitur quod proprietates relativæ sint secundum rem idem quod diuina essentia.

Item. Quidquid est in aliquo præter essentiam eius, inest ei accidentaliter. In Deo autem nullum accidens esse potest, ut supra ostensum est. Proprietates igitur relativæ non sunt aliud ab essentia diuina secundum rem.

CAPUT LXVII.

Quod relationes non sunt exterius affixæ, ut Porretani dixerunt.

NON autem dici potest, quod proprietates prædicatæ non sint in personis, sed exterius ad eas se habeant, sicut Porretani dixerunt. Relationes enim reales oportet esse in rebus relatis: quod quidem in creaturis manifestum est, sunt enim relationes reales in eis sicut accidentia in subjectis. Relationes autem istæ quibus personæ distinguuntur in diuinis, sunt relationes reales, ut supra ostensum est. Igitur oportet quod sint in personis diuinis, non quidem sicut accidentia: nam & alia quæ in creaturis sunt accidentia, ad Deum translata, à ratione accidentium cadunt, ut sapientia, & iustitia, & alia huiusmodi, ut supra ostensum est.

Præterea. In diuinis non potest esse distinctio nisi per relationes: nam quæcumque absolute dicuntur, communia sunt. Si igitur relationes exterius se habeant ad personas, nulla in ipsis personis distinctio remanebit. Sunt igitur proprietates relativæ in personis, ita tamen quod sunt ipsæ personæ, & etiam ipsa essentia diuina; sicut sapientia, & bonitas dicuntur esse